

AN V
1930

Făt-Frumos

Nr. 3

Director: LECA MORARIU

Gh. Bogdan-Duică

FĂT-FRUMOS

AN V
1930

Director: LECA MORARIU

Nr. 3

Gh. Bogdan-Duică îndrumător literar al
Bucovinei (1893—1894)

Reamintim, în cele ce urmează, o activitate dintr'o vreme când Bucovina nu mai avea și nu avea încă o revistă literară românească, și când îndrumarea literară a publicului cetitor nu putea să vină decât prin foiletonul singurei gazete a Românilor bucovineni. E vorba de „Gazeta Bucovinei“ (1891—1897), urmașa „Revistei politice“ dela Suceava (1886—1891), care, aceasta, „are meritul de a fi deschis ochii lumii asupra adevăratei stări de lucruri din Bucovina și de a fi trezit pe Românii bucovineni la o nouă viață politică“¹⁾. Se făcuse și literatură în coloanele „Revistei“ sucevene: găsim aci nuvele și schițe de T. V. Ștefanelli și Averchi Macovei, poezii de V. Bumbac și C. Morariu, tradițiuni, legende și balade de S. Fl. Marian, reproduceri (?) din T. Robeanu și din mulți scriitori consacrați ai literaturii române, studii critice etc.“²⁾

„Gazeta Bucovinei“ apare întâiu sub conducerea Ardeleanului Pompiliu Pipoșiu, pe care însă prea curând, la 25 Ianuarie (6 Febr.) 1893, moartea ni-l răpește în floarea vârstei, la 36 de ani. Cum pe vremea aceea opinia curentă era că Bucovina n'ar dispune de condeie pregătite pentru lupta publicistică³⁾, s'a recurs din nou la ajutorul fraților mai mari Ardeleni, căliți în lupta politică. Astfel a fost chemat, în fruntea „Gazetei“, tânărul Gheorghe Bogdan-Duică, cunoscut îndeosebi din coloanele „Tribunei“ dela Sibiiu ca polemist viguros și intransigent și ca critic literar temut. Numărul 31 dela 22 April (4 Maiu) e primul, în

¹⁾ C. Loghin, Istoria literaturii române din Bucovina pag. 156. — ²⁾ ibidem.

³⁾ Ca și când Bucovina nu l-ar fi avut pe un Alecu Hurmuzachi, pe un Mihai Teliman și chiar pe un C. Morariu (Nota Red.)

care George Bogdan semnează ca director. Dar încă în n-rul 30, noul director semna articolul prim, în care îndrumătorul pe calea naționalismului cultural intransigent se vestia prin cuvinte ca acestea: „Să nu ne fie rușine de stadiul prin care am trecut ori în parte mai trecem; pretutindeni, poporul român a purtat jugul culturilor străine și cu el și al limbilor străine. Dar acum ne este o datorie să ne fie o patimă ca azi, când nici o idee nu mai cantă în limba noastră o haină pe care să n'o găsească, când nici o formă culturală nu există pe care să nu fim în stare a o împământenii naționalizând-o, acum ne este și vecinic va trebui să ne fie o patimă: a fi naționali“. Era un memento foarte necesar pentru atâta lume germanizată, austriacizată, cosmopolită dela noi.

Nu e locul aci să ne ocupăm de ideile politice ale noului director; cine vrea să le cunoască, să cetească broșura lui „Bucovina, notițe politice asupra situației“ scriere care, pentru importanța ei îndrumătoare, ajunsese să facă parte din programul „examenului regulamentar“ pe care trebuiau să-l treacă tinerii „Junimeni“.⁴⁾

Cel ce descăleca în Bucovina cu gândul apostolatului românesc, își dădea seama că sentimentul național nu putea fi trezit mai cu izbândă decât prin cartea românească, prin literatura frumoasă a fraților liberi, de care atâți intelectuali români din Bucovina nici nu visau. Eram pe atunci elev în clasa a III-a al lui „K. K. Staats-Obergymnasium“ în Cernăuți, astăzi liceul „Aron Pumnul“, unde cel ce trebuia să fie urmașul lui Pumnul, profesorul Ion Bumbac, neglija învățământul limbii române în mod scandalos. Cetitorii mai tineri nu vor crede că la acest dascăl, de altfel cu pretenții de literat și chiar de îndrumător politic, nu se învăța alta de cât două poezii pe an, din care una se recita, oră de oră, un semestru întreg, iar a doua la fel în semestrul al doilea. „De mortuis nil nisi bene“ — dar nu cred să se mai fi pomenit altundeva asemenea bătaie de joc ca la acest nevrednic frate al lui Vasile Bumbac dela Suceava. Inspecție? Dar pentru ce le-ar fi păsătorii școlari austriaci de progres la limba română? La „examenul de maturitate“ elevul spunea „Tatăl nostru“ sau „Miluiește-mă Dumnezeu!“ și inspectorul neamț dădea din cap,

⁴⁾ „Junimea“ soc. a studenților români dela Cernăuți (Nota Red.)

mulțămît de buna pregătire la... istoria literaturii! Din așa școală ieșea o parte din intelectualii români, și nu toți aveau norocul să poată ceti acasă, în familie, carte românească. Le spun acestea ca să se înțeleagă mai bine, să se simtă mai viu rostul de învioreare ce l-a avut Gh. Bogdan-Duică prin foiletonul „Gazetei“, unde, sub titlul „Literatură română“, publica regulat cronici asupra operelor de valoare ce apăreau chiar atunci. „Paraziții“ lui Delavrancea, schițele lui Victor Crășescu (St. Basarabeanu), Const. Stamati-Ciurea (Opere dramatice), Sofia Nădejde, Vlahuță (despre conferința sa „Onestitatea în artă“), „Între vis și viață“ de Delavrancea, „Balade și idile“ de Coșbuc, „Vrăji, farmece și desfaceri“ de S. Fl. Marian, „Poezii populare din Banat“ de Enea Hodoș, despre „Vatra“, revista pentru familie a lui Slavici, Caragiale și Coșbuc, despre Traian Demetrescu („Sensitive“), N. Beldiceanu (Poezii), „Coșbuc și Lazu, Poet și critic“ (o apărare a lui Coșbuc contra unor învinuiri nedrepte de plagiat); despre „Poezii populare din Transilvania“, culese de I. G. Bibicescu; despre „Poeziile lui Naum“ (răspuns la discursul de recepțiune al acestuia, de T. Maiorescu) — La sfârșitul foitei despre colecția de schițe și nuvele „Între vis și viață“ a lui Delavrancea, cetim concluzia că „nu pierdem nimic, ca cuprins, punând la o parte buchile străine, dar — câștigăm cu un eminent regulativ mai mult pentru stilul nostru corupt românesc“.

Se dau firește și probe din cărțile recomandate în cronici; astfel, din Coșbuc, se reproduc: „Spinul“, „Costea“, „Rada“, „Rea de plată“, „La părau“, „Toamna“, „Prahova“, „Doriam“, „Poet și critic“, „Proverbii indice“, „Noi vrem pământ“, „Himnuri din Rig-Veda“ și schița „Popa Cojoc“. Din Delavrancea: „Sentino“, „Nu e giaba cafea“, „Moș Crăciun“; din V. Crășescu: „Santinelă“. — Foarte numeroase sunt poeziile de G. Murnu. Dintre Bucovineni îi găsim pe tinerii cari debutaseră în sfioasele „Încercări literare“ (1892—93): C. Berariu, C. Verdi (Const. Isopescul) T. Bocancea și îndeosebi puternicul talent al lui T. Robeanu, a cărui „Novelă de castel“, apărută în nr. 25 din 1894, fu o revelație.

Tot aice debutează și ingeniosul satiric Mihai Teliman, cu „Cazacul Nenku“ și „Siretiul“. Nu lipsesc contribuțiile scriitorilor mai vechi: Dim. Dan publică monografia satului Lujeni și „Credințe populare bucovinene“; S. Fl. Marian, tradiții populare: „Dodul și Tătarii“, „Românii și Tătarii“, „Sas Vodă“ și „Comoara

lui Vodă“; Iraelie Porumbescu publică o epistolă a lui Aron Pumnul și un episod din viața lui Costachi Negri; Dr. I. G. Sbiera, două discursuri: „Tețina și Horecea“ și „Despre formarea idealurilor“; parohul Vasile Tomiuc: „Din istoricul bisericii dela Voroneț.“

Istoricul literar Bogdan-Duică de mai târziu se vestește prin articolele comemorative despre G. Barițiu și despre Simion Bărnuțiu; în cel dintâiu arată că „Foaia pentru minte, inimă și literatură“ avea ca model revista „Blätter für Geist“, care apărea chiar la Brașov, iar în al doilea că ideile politice ale lui Bărnuțiu își au isvorul în „Rechtslehre“ a filozofului Krug dela Königsberg, urmașul lui Kant. Astfel, încă de pe atunci, cel ce era menit să ajungă profesor de literatura română la Universitatea „Daciei superioare“, urmărea conexurile și influențele între literatura română și cea germană și aceasta a rămas mereu și e și astăzi „specialitatea“ sa. La fel chiar în foiața a doua, nr. 31 dela 4 Mai 1893, intitulată „Varietăți“ ne vorbește de un pasaj din poema satirică „Flöhhatz“ a lui Fischart, unde se face aluzie la Tepeș Vodă, în versurile:

„Da dacht' ich an den Traculam,
Der unter Todten sein Mahl nahm“.

Directorul „Gazetei“ concepușe și planul unei „Biblioteci naționale“ de „scrieri populare“, ca prim, dar și ultim număr apărut la 1893, studiul său biografic „Petru Maior“. În nr. 2, dela 6/18 Ian. 1894, „Gazeta“ reproduce aprecierile ziarelor „Bukowinaer Post“ și „Dreptatea“ din Timișoara asupra broșurii acesteia, iar în nr. 3 se dă ca probă un capitol din ea.

Preocupării adânci de lucrurile bucovinene îi datorim o amănunțită analiză a scrierii lui I. Budaiu-Deleanu „Scurte observări asupra Bucovinei“, publicată în n-rii 9, 13, 14, și 17 - 23 din anul 1894. Originalul german al scrierii acesteia, intitulată „Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina“ a apărut apoi, ca anexă, în cartea d-lui I. Nistor „Românii și Rutenii din Bucovina.“ (1915). — În foiața despre „Paraziții“ lui Delavrancea, Bogdan-Duică promitea cetitorilor un studiu asupra teoriei realismului și asupra altor cestiumi scrise poporal. „Dacă studiul asupra realismului nu ni l-a dat, găsim în schimb o serie frumoasă de studii politice, sociale și istorice, de obicei traduceri sau rezumate din autori străini, semnate de G. B. D. sau de alți autori — studii

care ridică foiletonul „Gazetei Bucovinei“ la un nivel ne mai atins până atunci. Iată titlurile lor: „Impăratul Leopold și Principele Șerban Contacuzino“; „Veacul discuțiilor“, un capitol din opera lui Walter Raguebot „Der Ursprung der Nationen“ (semnat I. M.); „Cititul“ din „Fericirea de a trăi“ de Sir John Lubbock; „Mitul“, după Feitberg, folklorist danez (semnat St.); „O pagină din istoria modernă a Boemiei“ de Alfred Skene; „Votul universal“ de J. St. Mill; „Anonimitatea în presă“ de Zola; „Femeia în raportul ei social cu bărbatul“ de Adolf Last (Bucovinean, care sub pseudonimul A. Sarcină adresează o „Serisoare deschisă către cea mai frumoasă femeie de aici“; A. C. Popovici, „Principiul de naționalitate“; „Cinstea politică“ de A. Last; „Chestia naționalității“ (ideile lui Szechenyi); G. Brandes „Sentimentul național“; „Politica Iesuiților“ de Otto Henne an Rhyn; „Politica Francmasonilor“ de acelaș autor; „Evreii în Bucovina“ de Dr. J. Barasch; „Analiza unei anticritice“ de Dr. G. Popovici (articol de polemică cu arhim. M. Calinescu).

Și toată bogăția și varietatea aceasta într'un singur an! Căci ultimul număr, în care George Bogdan semnează ca director (numai în articolele literare semna „Duică“) fu nr. 58 dela 24 Iulie (5 August) 1894. Chiar în n-rul acesta începea să apară un studiu important al arheologului bucovinean Dionisie G. Olinescu, „Harta arheologică a Bucovinei“.

Era prea intransigent în toate ale sale tânărul polemist ardelean, ca să fi putut sta mai mult la noi, unde i se cerea să menajeze anumite oportunități și susceptibilități. A plecat deci, dar nu ne-a uitat: la 1895 își tipăria la Sibiu cartea despre Bucovina. Nu l-am uitat nici noi cari pe atunci așteptam foita „Gazetei“ cu aceeași înfrigurare cu care mai târziu așteptam „Sămănătorul“ lui Iorga. A fost un an de glorie în publicistica bucovineană.

Victor Morariu

Despre C. Conachi

Nurul în poezie și teorie *)

Ideea grației, a nurului, trebuie, pentru înțelegerea-i deplină, urmărită în dezvoltarea sa. Ea caracterizează esențial una din păturile de influențe apusene din poesia lui Conachi. Voiu urmări-o însă numai în Franța, deoarece Conachi de-aici a împrumutat-o.¹⁾

În veacul XVII, pentru care nurul era ceva misterios, un nu-știu-ce („je ne sçai quoi“), explicațiunile grației sânt nereușite. Se vorbește d. e. despre mișcare, fără a se căuta și elementele sufletești ale grației.

Voiture, poetul clasic al galanteriei, o găsește la 1642 en de petites choses, en certains actions, certaines mouvements du corps et du visage, dans lesquels sans estre quasi appercuës, elles font leur effet.

Enciclopedia franceză (volumul VII, 1757) n'a înaintat cu nimic lămurirea esenței nurului. Articolele Enciclopediei sunt scrise de Voltaire și Watelet.

Pentru Voltaire grațios este ce qui plaît avec attrait. Voltaire deosebește bine grația de fânusețe, când zice: La beauté ne déplaît jamais, mais elle peut etre dépourvue de ce charme secret qui invite à la regarder, qui attire, qui remplit l'âme d'un sentiment doux; dar ce-i acel secret al grației, nici Voltaire nu spune. Și lui i se pare însă că „micimea“ lui Voiture este un element priincios grației: Il semble qu'en général le petit, le joli en tout genre, soit plus susceptible de graces que le grand. Voltaire vorbește de față, de mișcări, dar nu găsește în ele soluțiunea enigmei. Les graces dans la figure, dans le maintien, dans l'action, dans les discours, dépendent de ce mérite qui attire. Une belle personne n'aura point de graces dans le visage, si la bouche est fermée sans sourire, și les yeux sont sans douceur. Deci surâsuri, zimbiri și dulceăță, nu

*) Note din conferința maestrului istoriei literare românești Gh. Bogdan-Duică, ținută în 17 Mai 1930 la Universitatea din Cernăuți (cf. și „Făt-frumos“ 1930, 52).

¹⁾ Izvorul meu este Dr. Franz Pomezny, Grazie und Grazien in der deutschen Litteratur des 18. Jahrhunderts. Hamburg und Leipzig, 1900, mai cu seamă paginile 54—67.

seriositate, căci *Le sérieux n'est jamais gracieux*: Cine-i, serios nu poate fi niciodată grațios; acesta n'attire point: il approche trop de sévère qui rebute. Ce este deci grația, după Voltaire? Pomezny conchide relativ la el: „Grația se manifestează așadară în față, în poziție, în acțiuni (mișcare), în vorbire; în față iarăși într'o privire blândă a ochilor, într'o zimbire a gurii ce nu-i închisă toată. Seriositatea cu grația nu se pot uni.“

Toate ideile discutate de Voltaire se regăsesc și la Conachi. Se găsește însă și altceva.

Watelet, care'n Enciclopedie găsia că nurul constă din clădirea perfectă a membrelor corpului și raportul lor bine proporționat, distinge câțiva ani mai târziu, la 1760, grația de frumusețe zicând: *Je crois que la beauté consiste dans une conformation parfaitement relative aux mouvements qui nous sont propres. Aceasta-i frumusețea. Și grația: La grace consiste dans l'accord de ces mouvements avec ceux de l'âme. De astădată Watelet accentuează elementul sufletească; el pune mișcarea corpului în acord cu a sufletului și arată când se face aceasta mai ușor, mai des: Anume în copilărie și tinerețe, când sufletul este liber și se exprimă liber. Pentru-ca să se producă grație, trebuie să se combine anume mișcări sufletești și simple cu organe fizice mlădioase și ascultătoare. Deaceea pasiunile complicate și violente nu pot produce grație; dar naivitatea, dorința de a plăcea, bucuria naturală, curiozitatea nevinovată, părerea de rău, chiar și plângerile și lacrimile pot deveni grațioase, pentrucă ele sunt toate simțiri simple. Fiind așa, este ușor de înțeles unde se va găsi mai des grația: Femeile au doar și corpuri mai mlădioase și suflete mai simțitoare! Iar dorința lor de-a plăcea, în parte inconștientă și necesară, este întemeiată în natură. ¹⁾ Grația lui Watelet este deci naivă, inconștientă.*

Ideea, că această grație se află în copii, tineri și femei, se ivește „poate întâia oară“ în Watelet. Acesta are însă și alte observări bune. A simți grația este o calitate subiectivă. *Les graces sont plus ou moins appercues et senties,*

¹⁾ Pomezny crede că Watelet dela 1760 a fost influențat în teoria sa de Winckelmann, a cărui scriere *Von der Grazie in den Werken der Kunst* (1759) a fost îndată tradusă (1760) în franțuzește.

selon que ceux aux yeux desquelles elles se montrent, sont eux-mêmes plus ou moins disposés à en remarquer l'effet. Nu toți avem în aceeași măsură calitatea de-a distinge grația! Aceasta o simțim cu atât mai bine, cu cât mai mult crește interesul nostru pentru ea. Un tată va vedea mai curând grația din ființa fetei sale, decât un străin. Mai bine decât oricine o va vedea însă un adorator! Firește, aici se va întâmpla și altceva. „Și 'n fată“ se vor exprima cu atât mai multe simțiri, cu cât mai mult va crește simpatia ei pentru bărbat și cu atât mai multă grație va desvolta și ea. Astfel grația și amorul se întâlnesc și 'n teorie.

Teoriile acestea nu sînt singurele, care s'au ocupat cu grația. Înainte de ele firul discuției se poate urmări până la Aestetica lui Baumgarten, după care gândirea estetică a început a face progrese mai repezi; și după ele până la Schiller, cum face Pomezny, și până în zilele noastre. Fenomenul s'a simțit, firește, și înainte de Baumgarten; dar conștiința teoretică despre el s'a lămurit, s'a găsit abia în veacul XVIII. Pentru lămurirea ei a fost de nevoie să se discute mult. Italia, Franța, Germania, Anglia au fiecare câte-o parte la resolvirea acestei probleme.

Modul resolvirii variază. Între Franța și Anglia este o deosebire de-a explica, de-a vedea. În literatura germană, influențată și de Francezi și de Englezi, grațiile iau două caractere, după cum scriitorii au cetit mai mult pe unii, sau pe alții.

Francezii sunt d. e. mai frivoli, mai sensuali; grația spiritului (esprit), grația externă este a lor; Englezii accentuează mai mult frumusețea și grația sufltească intimă; ei o accentuează mai întâi și'n artă și'n teorie.

În Conachi abia de câteva ori, de puține ori, te simți îndemnat să te gîndești la Englezi. El nu-i cetia, decât în traduceri. Și pe câți? De sigur foarte puțini Conachi citea mult pe Francezi. Deaceea țin cu cale să mai arăt și câteva amănunte din imensul domeniu al grației franceze, amănunte, pe care le vom regăsi la poetul român.¹⁾

¹⁾ Eu le scot din Pomezny care ia ca temeiul opera *Les Graces* (1769, 1771, 1774). *Les Graces* este o antologie de scrieri relative la grații. Autorii francezi și străini traduși sînt: Pindar, Massieu, Houdar de la Motte, Gerstenberg, Roy, Métastasio, Saintfoi, Chevalier de Méré, Voltaire, Watelet, Winkelmann, Zanotti, André, Dorat. Scrierile sînt poezii, disertații, o dramă etc.

Grațiile sânt firește trei, Eufrosina, Aglaia și Talia; ele sânt filles d'un Dieu qui dispense la joie aux hommes et d'une Déesse qui fait les délices du Ciel et de la Terre.

Haina Grațiilor vechi era simplă, decentă, de materie uoșară subțire. Voltaire le îmbracă altfel (sau, mai bine, le desbracă): Nul voile ne devoit couvrir leurs charmes; iar Dorat

Je suis plus épris des beautés

Qu'une gaze cache à ma vue,

ceea ce însemnează, că ascunzând grația, sensualitatea se ațâță mai mult. Logofătul Conachi va vorbi de-o fludă, care abia acopere pieptul.

Grațiile sunt tinere. Sunt boboci de trandafiri. Dorat face descrierea următoare:

Ce sont les attraits du bel âge

C'est l'innocence et la candeur :

C'est la rose, qu'enferme encore

Son bouton chéri de Zephyr.

Le plaisir de la voir éclore

Double celui de la cueillir.

Comparațiile acestea gingașe nu vor lipsi nici din Conachi. El va cânta „sinul fecioarei“ și va zice (inedit):

Intocmai ca trandafirul, ce încă neînflorit

Ascunzându-și frumusețea într'un sân imbobocit

Ferește de dulcii zefiri

Și se deschide supt raza ochilor ce l-o'ndrăgi. (Pastiescu, p. 56. v.p. 101)

Așa preamări și poetul român frumusețea începătoare în ivirea ei sfioasă, în zorile ei.

Dar este oare nevoie să insistăm și mai mult asupra acestor fel de amănunte, pentru a dovedi că între idealul grației lui Conachi și idealul grației franceze se găsesc note caracteristice speciale? Cred, că nu. Părăsind deci comparațiunile, voi arăta numai cum a descris Conachi nurul, pe care, fiind de genul masculin, și știindu-l ce puternic este, l-a proclamat „împărat.“

C. Conachi deosebește deci nurul de frumusețe în mai multe locuri. D. e.

Ci vrăjmași i-s frumuseța, duhul, nării, doruri bune (p. 5.)

Intr'alt loc Afrodita dă poruncă să s'adune ochii, să-și aleagă stăpânitori, ca

Să lipsească toată sfada de frumuseță și nuri.

Intre verzi între albastri, între negri între suri. (p. 73. cf. p. 188, 193, 194.)

Deosebiriile acestea, ce le face încă de pela anul 1810-1812 le face și la bătrânețe, la 1887:

De gândeai că a iubi este lucru ușurel . . .
 Sau de gândeai că orbit de frumuseță și nuri
 N'oiu cerceta, nici mustra a tale prefăcături,
 Mult te greșiai, draga mea . . (p. 221)

Uneori nu-l poate sau, mai exact, nu socotește de folos a-l defini. Misteriosul Je ne șcui qu'oi, care-l surprinde și pe Eminescu, se găsește deci și la Conachi, precum se găsește și la poeții Văcărești. La aceștia s. e. în următoarea formă cam nă-tângă (Manuscrisul Academiei, No. 287, p. 27. v.):

Când voiu zice frumusețe,	Ce simbatie aduce
Voiu și suflet cu blândețe,	Și se 'noadă cu strânsoare
Nu simțiri cu isteciune	Unde va fi dat prinsoare
Depărtat de 'nșelăciune;	Atunci este insutită
Și un nu-știu-ce prea dulce	Frumusețe săvârșită

C. Conachi este învinovățit de Amor cătră Afrodita ca aderent al nurului. Amorul zice:

De multe ori nu îndrăgește	O clipeală, o zimbire,
Lucru inadins făcut,	Un dor mic, nesocotit,
Dar se pleacă și robește	Săvârșește o robire
La un nu știu ce plăcut . . .	Unde însuși n'a gândit. (p. 16)

Un „dor mic“ — de sigur o calitate a femeii, dar în mișcare o clipeală, o zimbire, mișcările lui Voiture se găsesc și aiurea. Un amic al poetului, Vasilică Balș, trebue să fie în acest înțeles grațios:

O inimă mai curată decât seninul ceresc
 Și nurul ce covârșește ori-care alt dor truesc;
 Statul, mersul, chipul, vorba, risul cel eu zimbituri,
 Și ori-ce altă mișcare cu fragede 'ndoituri. (p. 54)

Firește cea mai grațioasă mișcare este a ochilor. Aglaea d. e. îl întâlnește pe Amor în câmp:

Tinăra se spăimântară de atâta haz cu nuri,
 Ce văzură far' de veste într'a lui căntături (p. 18.)

Sau: Ah, ochișori vii,
 Cam negri-căprii,
 Blânzi și mult nurlui,
 Cât loviți de tare . . . (p. 69. cf. p. 71.)

Precum la Voltaire serioșitatea alungă nurul, așa îl alungă la Conachi tristeța:

A lipsit învioșare
 Din dulci ochișorii tăi,
 Și gurița, de 'ntristare
 A pierdut toți nuriile săi (p. 11)

Totuși ochii verzi ai Afroditei par'că fac o excepție:

Risul și posomorînea, la dînși-i tot plin de nuri,

Dau și viață, iau și viață numai prin căutături. (p. 20.)

Lui Conachi nu-i scapă însă nici elementul psihic, moral al nurului, simțirea, blîndețea, vorba, graiul

Tu numai sub cer ești una

Aerul ce aburește

Care ai luat cununa

Dintr'un sin ce isvorește

De dub, de graiu, de blîndeță

Nuri, blîndeță și dulceață

De nuri și de frumuseță

Morților încă da viață.

(p. 116 cf. p. 115)

(p. 32. cf. 180)

Coroană între femei

Avînd cu desăvârșit

Siogură la ochii mei

Darul cel mai iscusit:

Tu ești zidită din fire,

Nurii uniți cu simțire.

(p. 37.)

Gîndind și asupra originii nurului, Conachi se hotărește că el este un dar înăscut:

Un aer măcar asupra, o picătură de nuri

Nu le dobîndește omul din rang sau de 'nvățături.

Maica fire etc.

(p. 91.)

Poetul nostru a avut norocul să întâlnească o femeie, care să întrunească toate calitățile ce-a cîntat astfel. Se poate fixa și data acelei întâlniri. Era la 1812, vreme de care își aduce aminte în *Jaloba mea* (p. 119) care-i scrisă la 1821:

De nouă ori pînă astăzi pămîntul colindător

Au călătorit pe crugul soarelui nemișcător . . .

De cînd am văzut cu ochii o muritoare a ta

Cu frumuseța și nurul vărsate în fața sa . . .

La 1820 el o cînta tot așa:

Să-ți zic înger? — Covîrșești,

Căci pe lângă frumuseță

Ești tot nuri . . . și cumgrăești

Farmeci cu delicateță. (p. 115)

Să ne oprim aici în fața unei întrebări firești.

Femeia lui, grațioasă din fire, i-a răsărit în cale. A înțeles-o el fiindcă literatura franceză îi dase mijloace de-a o înțelege și pe ea? De sigur nu. Și ea, și el sunt reprezentanți ai unui nou tip de femei care se forma în societatea românească, al sufletului mișcat de simțiri fine. S'au simțit dar în mod congenial. Dar cînd a voit să și spuie ce simția, cînd a căutat mijlocul de-a-și exprima sufletul său, grațiile grecești și grația franceză i-au împrumutat și mijloacele. Trebuința de-a exprima lămurit ce

și noi începeam a avea, grația, l-a așezat și pe Conachi printre imitatorii poeziei străine. ¹⁾

De sfârșit aduc aminte că poetul Conachi a scris și o teorie a nurului; a scris-o în versuri, supt titlul: Ce este nurul? Iată-o:

Ce este nurul?

Ah! nurule, împărate al podoabelor firești!
Ființă necunoscută priceperii omenești
Tu ce ții împărația într'un cuprins de obraz
Și stăpânești lumea toată numai prin plac și prin haz.

Cu duhul și cu simțire pururea într'aripat
Dai ființă la ființa în care ești revărsat!
Intocmai și mai mult încă decât fierul la magnit
Tragi pe inimi cu plăcere și le supui la iubit!

Frumusețea fără tine este un chip zugrăvit
Ce nu 'nghimpă la simțire, nici pornește la 'ndrăgit;
Ea podoabelor supusă; tu podoabe covârșești
Ea oglinzei se închină, tu oglinda o sfințești!

¹⁾ Ar fi o greșală să se creadă că poeții români imitaupoezia grației numai fiindcă era la modă. Viața socială și fină românească era în creștere, dar graiurile ei nu se aleseseră încă. Găsindu-se, poeții le-au folosit cu mult belșug. Pentru cei ce vreau să se încredințeze cât de frecvent era tipul femeii grațioase, ar trebui să citească descripțiile călătorilor străini care au vorbit despre femeia română din secolul XVIII și XIX și pe ceilalți poeți, care vorbesc des la fel cu Conachi. Eu arăt numai o parte din paginile, ce se pot ceti din Iancu Văcărescu, (Colecția dela 1848) 3, 99—102, 116, 207, 254 362, 497, 533, 448. Dintre toate citez numai o probă (imitată). Fantasia personificată intră în casa poetului și între altele îi spune despre grațiile zeite grecești:

„După aceste, care vezi,
Lesne acum tu o să crezi
Că toate-mi sânt supuse.“
Un semn ea face și pe loc
Grații pășesc cu ușor joc
Vin câte nouă Muze. —

Cu râsuri, jocuri în danț lung
Zânele, zeii toți ajung,
La semnul ei s'adună.
Mie-mi zâmbesc ei toți intrând,
Se uit'asupră-mi c'un ochiu blând
Cu multă voie bună. —

Care de care mă împresor;
Musele-mi zic că sânt al lor,
Erato mă învață,
Vineri să scriu îmi dă condeiu,
Și Grațiile: „Ce le ceiu?“
Mă 'ntreabă cu dulceață.

Ochii ce te au pre tine, cu simțirile grăind,
 Parcă farmecă cu libov, parcă fulgeră clipind
 Gurița ce se deschide supt a tale zimbitori
 Dă graiului o dulceață prin care tu înimi furi.

Ah, Nărul împărate, ție numai mă închin...
 Pentru tine slăvesc lumea, pentru tine eu suspin!

Gh. Bogdan-Duică

Gh. Bogdan-Duică

Singularizat chiar și prin înfățișarea sa ibseniană, Gh. Bogdan-Duică e și mai singular, mai singur prin întreaga sa ființă: Un uriaș acumulator de sinceritate și spontaneitate, gata să fulgere în orice clipă cu descărcările dinamismului său ireductibil și eroic. Între atâția „cuminți“, Cineva care, mai presus de orice și orcând și față de orice, e gata să profeseze Adevărul. (Să te prinză mirarea c'a putut ajunge în Academia Română și că poate întârzia în cutare partid politic . . .).

Cât de caracteristic se prognostica el însuși acu la 1895: „Așa voin vorbi și eu, fără lingușiri și înălțări, neorbit asupra primejdiilor și în contra celor ce se îngâmă cu o neiertată zădărnicie. Pentru că a vorbi altfel asupra intereselor popoarelor este mișelie“ (Bucovina, 9)! Și cât de adevărat! Întreaga sa viață și-a sfinit-o doar cu acest credeu, încât chiar în Ardealul său, în Ardealul cel atât de plin de rugina regionalismului (să ne ierte cel în drept că împingem hotarul Ardealului până'n Țara-Bârsei), Bogdan-Duică e cel mai fanatic și mai urgisit regățenist, dar și cel mai generos protagonist al adevăratului și integralului dacoromânism.

Cu așa diapazon sufletesc, și'n știință trebuia să fie un specimen rar: sincer mai presus de toate, deci cinstit, rumpător de țelină, muncitor din greu, distingându-se pilduitor între semenii săi și prăbușind cu atotbinefăcător elan meschinăria idolilor ieftini și mincinoși.

Bogdan-Duică e o culminație a științei românești, — dar și a vieții noastre morale!

Leca Morariu

Frângurele

(Spicuiți . . . actuale . . . din Bucovina 1895)

Un atac energetic asupra tot ce-i străin și se poate în mod legal lua, asta-i deviza supt care trebuie să se grupeze poporul român din Bucovina (pag. 114).

Apetitul vine mâncând; obraznicia nepălmuită se îngroașe după fiecare succes (pag. 199).

. . . politicianii preferă a fi aleși de guvern cu ușurință, decât de popor că glorie și greutate . . . (pag. 256).

. . . dănuind stările de azi, când deputatul cere numai mandatul și alt contact între el și popor nu mai este . . . (pag. 264).

Gh. Bogdan-Duică

Bucovineni către Bogdan-Duică

Norocul vrea ca tot noi să descoperim o parte din corespondența fruntașilor noștri bucovinei către neuitatul îndrumător al Bucovinei de pe vremuri Gh. Bogdan-Duică. Începem a da în vileag, pe îndelete, aceste prețioase documente ale vremii, a căror publicare sperăm că ne-o va ierta distinsul nostru Maistru, nepregetând poate, de a ne da chiar lămuriri în atâtea chestiuni pe cari dânsul le va descifra mai bine decât noi.

Rev. „Făt-frumos“

I.

Iubite amice,

M'am bucurat mult că ai bogat prilej de a-mi ajuta, căci ajutorul tău îmi va fi de lipsă. Cum știi, unchiul meu Mitropolit vrea să înceapă o luptă în afacerea mea cu parohia, și mi-a spus că pela toamnă voi merge și eu la Viena. Eu i-am scris lui Aurel

Onciul și l-am rugat să-mi spue ce crede el de rezultatul acestei lupte. Iată răspunsul lui Aurel:¹⁾

Te rog, iubite amice, păstrează taina acestei epistole, ce nimărui n'am comunicat-o. Precum vezi, ich bin geliefert. Parohii vacante nu-s, la o parohie în oricare oraș guvernul nu m'ar prezenta, la o parohie rurală cu 700 fl. pe an, sesia și 5 copii de școală, m'ar mânca câinii, deci după 19 ani de serviciu pierduți și atâta muncă pentru nefericitul nostru bine obștesc, nu-mi rămâne alta decât să-mi iau lumea în cap, ca să pot asigura existența copiilor mei.

Știut-am eu îndată, după ce am auzit decisiunea ministerială, că treaba cu mine stă de tot rău, și deaceea am scris lui Eugen Meședer. N'am primit nici un răspuns, ba de epistola aceea știe acum și unchiul meu mitropolit, care are tocmai interes să mă împiedece de a trece dincolo ²⁾ fiindcă orișicum e rușine că chiar eu să fiu atât de nemernicit absolut fără nici o cauză. Au fost atâtea parohii vacante în cei 16 ani trecuți și eu am voit de atâtea ori să competez, dară disciplina familiară m'a silit totdeauna să întreb pe unchiul mitropolit, care neconținut mi-a dat răspunsul stereotip: „Mai așteaptă să nu zică lumea că te protejez!“ Văd că acum ar fi voit să-mi ajute, însă „dignitarii“ știu corespunda și privatim.

Martor mi-i Dumnezeu, că nici a treia parte din cei 16 ani trecuți n'am lucrat în interesul familiei mele. Am înființat fondul școlii de fete și l-am înzestrat cu vr'o 700 fl, bani adunați cu vânzarea a opt publicațiuni, am scormonit cel dintăiu trecutul nostru, am muncit doi ani ca un rob a „Deșteptarea“. Procurorul

¹⁾ Urmează răspunsul lui A. Onciul, din care reiesă că situația lui C. Morariu la Ministeriul Vinez e cât se poate de nefavorabilă, chiar și pentru faptul că e unul dintre „Cei cinci“ (cei cinci martiri „Arboroseni“ v. „Făt-frumos“ 1928, 141). Cităm din scris. lui Onciul: „Guvernul, prezentând actele, amintise în raportul său la S. Ta și la Dr. Popescu (= azi, 1930, Ortisie Popescu, Arhim. la Sucevița) despre afacerea cu *Arborosa*. Din ea n'a tras concluziunea că ați fi, știu eu, pătați pe totdeauna, ci a observat anume că tot lucrul a fost o nechibzuință a tineretelor; totuși a aflat însă că, fiind D-Voastre persoane pronunțate în urma antecedentărilor, n'ar fi consultat a Vă așeza tocmai într'o parohie orășenească, cu referințe politice foarte complicate.“

²⁾ = în Țară, în România liberă, — căci strâmtorat de urgența K. K. guvernului austriac, aprigul „Valah“ C. Morariu, la un moment dat, era cum știm și de aiurea hotărât să părăsească pentru totdeauna Bucovina.

Pridie mi-a spus mai dăunăzi, că un veac n'a făcut aceea ce a făcut „Deșteptarea“ în doi ani. Proca mi-a spus, că fiind în vacanțele trecute la episcopul Mețean acesta i-a zis că ține 14 foi române, dară nici una n'o citește cu așa plăcere ca „Deșteptarea“. Și să nu crezi, iubite amice, că eu muncesc în folosul binelui obștesc ca să-mi fac nume sau să vânez alte deșertăciuni lumești. Nu, eu de mult am trecut prin purgatoriul lepădării de sine, și numai adâncă durere de inimă pentru cea mai ticăloșită parte a poporului nostru, mă îndeamnă să merg înainte și chiar prin somn să fac planuri, cum aş putea ajuta. Așa mi-i firea, așa era tatăl meu; de mic mă svârcoliam nopți întregi pe așternut, gândind la ticăloșiile ce vedem că-i mistuie pe ai noștri.

Între această pornire firească și datoria de a griji de existența copiilor mei m'a pus acum soarta, grație chaosului complet ce domnește mai ales în biserica noastră.

Fie-ți așadară, iubite amice, milă de familia mea, ajută-mi la timpul său și, cum ți-am spus, niciodată nu te-oiu uita. De dincolo ²⁾ voi putea lucra la Deșteptarea ca și până acum și voi putea aduce și alt folos; aice aş fi cu mâinile legate și copiii mei ar fi poate condamnați să rămâie pe drumuri.

Prin Mai 1895, ori poate de acum într'un an, când a fi vorba să-mi dai bogatul ajutor de care îmi scrii, îți voi trimite câte un exemplar din publicațiunile mele și toate documentele mele. Nu spune, iubite, la nime pe lume de ceea ce îți scriu aice, căci, precum am zis, chiar de aice dela noi caută să mi se pue piedici a trece dincolo ³⁾

Salutând cu tot respectul pe doamna soție și dorind să Vă fie voinic puiul, te salut și pe tine și rămân al tău sincer amic

Cernăuți, 16/28 August 1894.

C. Morariu

II.

Cernăuți în 27/X 894

Amice,

Îți trimit notițele alăturate și te rog să le dai însemnătatea, ce vei crede de lipsă. În lucrarea începută, ³⁾ care și până acu începe să facă impresii asupra politicianilor noștri, vor⁴⁾ deschide

³⁾ E evident vorba de studiul lui B.-D., Bucovina.

⁴⁾ Inadvertență sintactică!

și ele la mulți ochii și vor lămuri destul de bine situațiunea noastră în Bucovina.

Persoana Ta, Amice, ne servește de mângăiere și Te privim adevărat mântuitor, pe care prevedința ni-a trimis tocmai când lipsa a fost mai mare.

Lucrarea completă trebuie să producă schimbări spre bine.

Despre situația de aici nu am ce să-ți spun, căci la moment sânt cu toții ceva osteniți de agitațiunea la Gottlieb și apoi încâtva poate și zăpăciți de rezultatul alegerii.

Am votat cu dispreț și ură pentru Mustăța, dar am făcut-o pentru-că și singur ne-ai dat sfatul acela și apoi nici nu s'a putut altfel vota. Să trăiești pentru cuvântul „nenational“ din „Tribuna“ relativ la Mustăța. Mai departe Socolean Te va informa despre politica noastră de aici — că nu aș vrea să te informez necorect despre ceva.

E bine așa ca el să-ți relateze despre toate, și numai el să primească știri pentru noi bune.

Noi ne întâlnim regulat și pândim la toate, observăm toate și trebuie să știi toate.

Dăunăzi i-a spus Wolczynski lui Socolean: „Luați Concordia și toată conducerea în mână; noi vă dăm și bani.“ Vom vedea de va fi sincer, căci astfel a mai vorbit șiretul acela.

Eu mă aflu binișor, cu directorul cel nou mă împac; el e denumit și membru în Curatoriu, și voiagează prin țară cu Zachar în Landeskulturangelegenheiten, — vezi câtă putere și încredere i-au dat a noștri dar el cu toate [acestea] numai cu Zukowski (Polon) [e] mai intim.

Te salut cordial, totodată
sărut mâna Doamnei

Grigori Halip

Gh. Bogdan-Duică

Note biografice

Gheorghe Bogdan-Duică născut în Brașov la 1866, a urmat liceul la Brașov iar universitatea la Budapesta, Jena, Viena și București. A fost profesor secundar la Galați, Focșani și București, unde ajunge director al liceului „Mihai Viteazul“. Dela 1919 e

profesor de literatura română modernă la Universitatea din Cluj. A fost decan și rector la Universitatea din Cluj. E membru al Academiei Române. În 1925 a luat Premiul Național (100.000) pentru Literatură (istoria literară). Naționalist ireductibil și politician pasionat, a fost de două ori Senator.

A fost director la „Gazeta Bucovinei“ (Cernăuți), redactor la „Tribuna“ (Sibiu) și „Românismul“ (București), secretar-redactor la „Revista generală a învățământului“ a colaborat la nenumărate reviste și ziare. O bibliografie cât mai completă a scrisului lui Gh. B.-D. e una din cele mai imperioase exigențe pe cari la reclamă știința istoriografiei noastre literare.

C. B.

Ucrainenii ! . . .

(Spicuiuri . . . actuale . . . din Bucovina 1895)

Din contra se va vedea la discuția asupra programului Rutenilor cu câtă lăcomie și-au aruncat aceștia privirea asupra comunelor rurale. Ea este aproape egală cu lăcomia, după viața străină, a vampirilor din poveștile populare (pag. 91).

Rutenii au venit, după anexarea Bucovinei la Austria, în număr foarte mare din Galiția în Bucovina . . . Și în acest chip, fugind și de slujba militară din Galiția — pentru a se împopula Bucovina se sistase aici pe timp de 50 ani obligământul de a servi în armată — rutenizând în țara unde veniau, ajunseseră a fi la 1851, după scrupulosul Czörnig și în cifră rotundă, 142.000 față cu 180.000 de Români (pag. 132—133).

Și pentru a putea ajunge la explicare să dau din mai multe prefecturi niște date foarte surprinzătoare — luate din statistica oficială — de modul rapid, ca de scamatorie, în care Românii dispar . . .

Românii erau în

	la 1880	la 1890	la 1880	la 1890
Țureni	613	75	Volcineț	959
Cernauca	146	31	Hlinița	159
Botușanița	171	47	Cabești	228
Camenca	786	615	Althûte (Hutanouă)	879
				119

	la 1880	la 1890		la 1880	la 1890
Șerbăuți	1189	41	Comarești	468	4
Siret	660	654	Storojineț	1967	1932
Tărășeni	253	72	Etc. etc.		

Se vede din contra la o parte bună din cifre, că unde-i frapantă căderea Românilor, este tot atât de frapantă — creșterea Rutenilor. E boscărie la mijloc (pag. 142—143).

*

Programul Rutenilor tineri pentru rutenizarea Bucovinei nu este alta ceva decât încercarea de a asigura Bucovina pentru viitorul teritoriu rutean (pag. 168).

Gh. Bogdan-Duică

Delavrancea către Bogdan-Duică

(Scrisoare inedită și, din întâmplare, foarte actuală . . .)

26 Martie 1894

Scumpe D-le Bogdan,

Ai tot dreptul, dupe aparențe, de a mă crede rău crescut. Nu v'am răspuns la scrisoarea ce mi-ai trimis, scrisoare de o importanță capitală pentru mine și pentru cauza cea mare. Mă rog d-tale să mă ierți, să mă ierți, să mă ierți. N'am decât o senză: în România, și în special în Capitală, este o fierbere, o agitațiune, o nemulțunire, un spirit de revoltă, care în curând va trebui să resufle într-o zguduire generală. Asupra României apasă covârșitor și enervant o atmosferă stricăta. Într'un cuvânt: anarhie morală. Regele nu mai vede nimic sau se preface a nu vedea. Regimul actual nu este adversarul partidului național liberal, ci al României și al neamului întreg. În această frământare au căzut asupra mea atâtea însărcinări — acțiune, — scris, — vorbit, — în Capitală, — în Provinci, — că nici bolnav n'am putut fi, — nu mi s'a îngăduit de a fi. Bolnav a trebuit să lucrez și să intru în focul cel mai viu. Sunt atât de slab din cauza aceasta că n'aș putea merge pe 2 kilometri fără să mă odihnesc de două ori. Acest val-vârtej de viață m'a făcut să nu-ți răspunz, — și nici fratelui Șirleanu ce zace în temniță la Seghedin n'am putut, n'am avut tihua de a-i scrie.

Am spus la club la noi ca să-ți expedieze câteva broșuri — vrând să știu dacă nu sunt oprite la graniță, pentru a vă trimite mai multe. Atât am putut face.

Te rog, te rog să mă ierți. Te rog să nu mai ai nici-o su-părare pe mine. Nu lenea, nici reaua voință — n'au fost cauzele tăcerii mele.

Ai dreptate: noi nu ne prea ocupăm de rostul românilor din Bucovina. Focul de peste Carpați ne face să comitem această greșală. Nu numai că aprobăm ideea d-tale de a ne trimete, când vei putea, corespondențe din Bucovina, dar te rugăm din toată inima. Noi de aici suntem așa de întinși de suferințele de aici și de peste Carpați, că negligem, fără voie, ceea ce se petrece în Bucovina. — Salvează-ne d-ta în această afacere și vă vom fi foarte recunoscători.

Dacă broșurile mele pot trece în Bucovina — vă voi trimite încă 40.

Te rog încă odată să mă ierți.

Al D-tale confrate și frate

Barbu Ștef. Delavrancea

Lui Bogdan-Duică

Doamnelor și Domnilor, *)

Dați-mi voia ca eu prilejul acestui de-al doilea descălecat bogdănesc în leagănul Moldovei, în Bucovina, — dați mi voia, zic, să fiu interpretul sentimentelor D-Voastre, pentru a-i exprima o parte din gratitudinea Bucovinei, aceluia care în amare zile de restriște ne-a fost strajă și căpetenie românească. O parte de gra-titudine, zic, fiindcă nouă ne și place de a nu-i putea spune întreagă noastră mulțumită și de a-i rămânea pururi îndatorați... Și rog să-mi fie iertat a vorbi și din partea celor ce nu mai sânt, pentru a-l saluta pe cel mai neînfricat ostaș și crainic al Ardea-lului românesc în Bucovina, și nu numai al Ardealului, fiindcă Gh. B.-D., de mult acu a spart îngrădirile pământului românesc. (— Faptul că astăzi tot el dărâmă zidurile chinezești dintre Univer-sitățile României, nu-i decât urmarea firească a ființei lui) Să-mi fie așadar iertat de a-i spune, din partea celor de ieri și a celor de azi, că revenind acumă între noi, de două ori acasă a venit. A venit în pământul căruia i-a fost îndârjit ostaș român și a venit

*) Cuvânt rostit în Teatrul Național din Cernăuți la Festivalul Eminescu din 17 Maiu 1930.

în pământul căruia i-i stăpân cu mintea și cu inima. Fii deci binevenit în casa Vredniciei tale, tu mare maistre al Minții și al Omeniei românești!

Dar fiindcă vii și'n semnul celui ce a știut că

„Din Boian la Vatra-Dornei

Ne-a umplut omida cornii“ —

și fiindcă vii mai ales în aceste zile de cernire a Bucovinei (— noi știm ce se urzește dincolo de blestematul Prut!), și fiindcă în această carte de căpătâi a băștinășiei noastre moldovenești pe meleagurile „Bucovinei“: Bucovina. Notițe politice asupra situației de Gh. B.-D., Sibiu 1895, — tu arătai că în Bucovina austriacă din 1786 „se făceau școale moldovenești... și peste Prut, până la Ceremuș și Nistru“ (pag. 131) — fii de mii ori binevenit!

Dar ne spuneai atunci nu numai atât; ne spuneai cuvinte de evanghelie, cuvinte ca acestea: „Așa voiu vorbi și eu, fără lingușiri și înălțări, neorbit asupra primejdiilor și în contra celor ce se îngâmă cu o neiertată zădărnice. Pentrucă a vorbi altfel asupra intereselor popoarelor este mișelie“ (pag. 9). — Cuvinte pe cari viața ta nici o clipă nu le-a desmințit și cuvinte pe cari noi le luăm moștenire de tine, pentruca atunci, când împreună cu distinsa d-tale tovarășă, Doamna Constanța Bogdan-Duică, te vei întoarce în Bucovina Ta, să ajungi, poate, a vedea că și România știe face ceea ce făcea Austria la 1786 dincolo de Prut.... Să trăiești, ilustre Maistre, pentruca să poți trăi cu noi și aceastăaltă viitoare bucurie a noastră și a ta!

Leca Morarin

Toader Bădeliță

Vornic de Suceava

(Sfârșit)

Toader Bădeliță a avut trei fete. Pe una dintre ele, pe Ileana a măritat-o cu Ilie Borș, din Criveștii Sucevei, unde avea și el parte baștină. Ilie Borș era fiul aceluia care a primit,

în călugărie, numele de Ierofteiu, și dela 1742 până la 1752, a fost episcop al Hușilor.¹⁾

Borș din Criveștii Sucevei, este una dintre cele mai vechi familii de români din Moldova, despre care vorbesc documentele.

Obârșia familiei Borș este în Ardeal.

În satul Budafalva, numit acuma Ungureni, în județul Someș (fost Solnoc-Dobâca; în vremea nobilimei: Solnocul-de-mijloc), plasa Lăpuș, trăiesc și astăzi urmașii familiei Budafalva, numindu-se Buda. Sunt mulți cu numele de Buda, mici proprietari și săteni, și unul dintre ei este actualul ministru ungur Bud János, care-și recunoaște origina românească.

Un înaintaș de al acestor Budafalva, pe vremea regelui ungar Andrei I (1046—1061), obțină confirmarea nobilității sale, iar la 1275 septembrie 8, Ladislau IV, regele Ungariei, confirmă nobilitatea pugilului său, Petru, fiul lui Beten de Budafalva și a întregii familii de Budafalva: „Hinc est igitur, quod accedens ad nostrae Majestatis praesentiam Petrus, filius Beten de Budafalva, noster pugil specialis, undecies se in area certaminis nostro ex mandato ut pugil strenuus probando triumphum laudabilem et optatum obtinuisse remorans et proponens; in proelio etiam nostro cum Atakaro rege Bohemorum, iuxta fluvium Marva habito, in quo quidem proelio idem Petrus, filius Beten, diris vulneribus sauciatus, cum nostris ceteris fidelibus more fidelium proelians multipliciter meruit commendari, eodem rege Bohemorum in dicto proelio interempto seu mortuo“²⁾.

Beten nu are nici un înțeles. Este o greșală de cetire, deoarece foarte lesne se confundă un *n* cu un *u*. În același document, cu câteva rânduri mai jos, Petru nu mai este fiul lui Beten,

¹⁾ — Episcopul Melhisedek, în „Cronica Hușilor“ p. 214, nu știe anul în care Ierofteiu a fost instalat episcop. Între documentele mele este actul din 1742, iscălit de Mitropolitul Nikifor, prin care Ierofteiu este ales episcop al Hușilor, de „Chir Teofil episcopul Romanului, și Chir Varlaan episcopul Radăuțului“. — Documentul acesta este publicat și de N. Iorga, în „Studii și Documente“ vol. VII. p. 341. cu următoarea notiță: „Actul e un unicum, căci nu se mai află altul prin care Mitropolitul să mărturisească pentru alegerea unui episcop“.

²⁾ — Documentul a fost publicat întâiu în „Heraldica regni Hungariae specimen“, de Franciscus Carolus Palma, Vindobona 1766, pagina 89, apoi în „Historia critica regum Hungariae“, de Stephanus Katona. Buda 1782 Tom. VII, pagina 678.

ci al lui Bethus: . . . „Tandem Nos instantissime ipse Petrus, filius Beten, supplicando postulavit, ut in recompensationem talium et tantorum servitiorum suorum se cum fratribus et proximis suis, videlicet filiis Martini, item filiis BETHUS, nec non filiis Andoch ac filiis Mathiae de eadem . . .“

Nici BETHUS nu are vreun înțeles; adevăratul cuvânt este BETEUS, adică românescul bățăuș, cuvânt pe care numai așa putea să-l scrie un ungur. Bățăuș este cuvântul care corespunde exact noțiunei de „pugil“. — Erau, aceștia, o familie de bățăuși profesioniști ai regelui, și calitatea de oșteni o au urmașii lor chiar cu câteva veacuri mai târziu.

Că străbunii lui Petru de Budafalva s'au bucurat de privilegiile nobilimii, rezultă din aceeași diplomă a regelui Ladislau IV: „... quem ad modum progenitores ipsorum ab antiquo in libertate nobilium regni nostri, mediante privilegio regis Andreae, avi nostri carissimi, evidenter per nos excepto, dignoscebantur gratulari . . .“

Familia Budafalva apare din nou, într'o diplomă, pe care o posed, dată în Praga, la 8 Noembrie 1588, de împăratul Rudolf II, prin care confirmă nobilitatea „nostri Nobilis Andreae Bors de Budafalva ac per ipsum Iacobi, similiter Bors patruelem eiusdem ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis . . .“

Mai târziu, la 14 August 1786, Vicecomitele ordinar și Comisar al Majestății sale caesareo-regești apostolice, împreună cu consilierii jurați și Notarul Comitatului Szatthmar (Satumare), fiind în ședință ordinară, conform ordinului împăratului Iosef II, constată că s'au prezentat „... Egregii Mihael & Andreas Bors, pro nunc in possessione Péér Comitatu Medii Szolnok ingreniata residentes carnales, & uterini fratres, filii Ioannis, filii olim Petri, filii Nicolai, filii ibidem nobilis Andreae condam Bors de Budafalva armalium quippé Imperatoris militis dudum caesareo-regii Szatthmariensis, nomine etiam, & in persona patruelis sui Andreae in possessione Tóti, comitatui Bihoriensi adjacente degentis filii Andreae condam, filii olim praefati Petri nepotis videlicet antelati Andreae Imperatoris armalium in oppido hoccé Nagy-Károly personaliter praesentes, medio exhibitae supplicis suae instantiae detexerunt humillime . . .“, și au cerut anume să li se elibereze documente despre nobilitatea lor, care fusese aprobată, în anul curent, de însuși împăratul.

În sprijinul cererii lor, au prezentat diploma din 1588. „Producentibus in edocationem nobilitatis suas armales litteras Rudolphi 2-i imperatoris & regis Hungariae de anno 1588 8-a mensis Novembris in arce Pragensi nobili, ut attacta armales testantur Andreae olim Bors de Budafalva, nec non patrueli ejus Jacobo Bors clementer concessas...“. În documentele acestea, Andrei Borș de Budafalva este denumit „militis Szatthmariensis“.

Documentul din 1786 stabilește genealogia familiei Borș, începând cu Andrei Borș de Budafalva, din 1588, până la 1786, când trăiau Mihai Borș și fiii săi George și Ioan, și fratele său Andrei Borș, și fiul său Alexandru.

Probabil că Ierofteiu Borș din 1742, este unul din acești trei: George, Ioan sau Alexandru.

Care dintre acești trei să fie Ierofteiu? Nu s'ar putea preciza, dar că unul dintre aceștia este Ierofteiu, nu poate să mai fie îndoială, întrucât diploma din 1588 și documentul din 1786, s'au păstrat în familia noastră, și au rămas între hărțile bunicului meu de pe mamă, Banul Iancu Borș, dela Bădiliță, și acum sunt în păstrarea mea.

Ultimul vlăstar al familiei Borș din Criveștii Sucevii, în linie directă, vărul meu primar, Ioan (Bibi), fiul lui Petru Borș, fratele mamei mele, s'a stâns în Galați, unde a fost magistrat, în ziua de 24 Septembrie 1929.

Documentele din colecția mea, în care se vorbește de Vornicul Toader Bădiliță, sunt destul de interesante.

În 30 Octombrie 1738, despre Toader Bădiliță „răzaș în Crivești“, se spune că „au fost Vornic în Suceavă“:

„Adică eu popa Ilie, ce am fost preot la Coțnari, mărturisesc cu sufletul mi-eu precum știu mai drept pentru o moșie anume Criveștii, din ținutul Sucevii, care moșie se hotărăște cu Pobrata, că alți răzâși nu știu cine or mai fi, iar pre părintele Isaie că ar porni de pre maică sa, fata lui Ștefan său Ursușăscul din Crivești, știu pre **Bădeliță** răzâș în Crivești, ce au fost Vornic în Suceavă; a lui **Bădiliță** nu știu ce au avut și cât i se vine, iar pentru Ștefan Ursușăscul știu că au cumpărat și partea unui frate a lui, anume Neculai, tatăl lui Ion Călugărului, la vremea unei foamete, vânzând și partea lui, n'au lăsat frate său să o vândă altora, și au cumpărat frate său. Deci viind părintele Isaie la noi, și mă pofti ca să fac mărturie precum oiu ști drept pentru acea

moșie, zicând că scrisorile cele ce au avut, s'au prăpădit, și eu precum am știut am făcut această mărturie. Și la această mărturie s'au întâmplat mulți oameni buni, egumeni și alți oameni cari mai gios s'au iscălit. Pentru aceasta așa știu și mărturisesc cu sufletul meu. Și pentru credință m'am și iscălit, care și cu mâna mea am scris. — Leat 7247, oct. 30.

Eu popa Ilie ot Cotnari, martur.

Ermonah Tofan, egumen ot Homor, m'am întâmplat.

Ermonah Niktari, proegumen ot Solca, m'am întâmplat.

Ermonah Calist, egumen ot Pobrata, și eu mărturisesc că are parte în Crivești, de pe maicăsa.

Eu Ilii . . . m'am întâmplat la această mărturie.

Și eu Lazor ot Pobrata mărturisesc tot ca și egumenu și am apucat și pre maica egumenului luând dijmă de acolo, ca să știe, și pentru credință m'am și iscălit, ca să știe: „Monah Lazor ot Pobrata“.

În 1754 Iulie 22, Toader Buhuși și **Toader Bădiliță**, biv Vornic de Suceava, au făcut hotărnicia satului Sărițalul și Stolnicenii, hotărnicie reproducă în hrisovul de întăritură dela Matei Vvod Ghica, pentru hotărârea moșiei Criveștii:

„Facem știre cu acest hrisov a Domniei Mele tuturor cui să cade a ști, că viind înaintea Domniei Mele și dinainte a cinstiți și credincioși boeri Domniei Mele, cei mari, cinstit părintele și rugătoriul nostru, Sfinția Sa părintele kir Ionikie de Sănadon, episcopul sfinteii mănăstiri Dancul, de aici din Eși, unde să cinsteste și să prăznueste mai marii voievozi cerești Mihail și Gavriil, ni au arătat mărturie hotarnică dela boerii noștrii Toader Buhuși, ce au fost Postelnic, și dela **Toader Bădiliță**, ce au fost Vornic la Suceavă, în care hotarnică s'au văzut iscăliți marturi și acești oameni: **Ilie**, ginerele lui **Bădiliță**, și Ștefan Feștilă, din Visterie, și Ionașcu, din Deleni, și Lupul Dolhăscul și Vasile dela Heciu, scriind Toader Buhuși și **Toader Bădiliță**, că după poronca cărții Domniei Mele, ce le au mers, ca să hotărască satul Sărițalul și Stolnicenii, ce sânt la ținutul Sucevii . . .“.

În descrierea hotarului, hrisovul de întăritură zice: „... după cum au mărturisit singur **Toader Bădiliță**, și de acolo în gios, acm pe costișă, piste un piscușor de deal, unde s'au făcut iarăși bour într'un stejar; de acoale șăsul asupra Apusului, drept la o

pietră ce s'au găsit hotar vechiu în marginea pârâului Stolnicenilor care hotar desparte Criveștii lui **Bădeliță** despre Stolniceni . . .“

Ultimul document, care ni-l arată pe **Toader Bădiliță** în viață, este acel din 1761, pe care l-am citat. Când și unde a murit, și unde să fie înmormântat el, nu se știe.

Sunt și documente care amintesc, despre el, după moartea lui.

La 10 Maiu 1803 se face actul următor:

„Impărțială pentru giumătate de sat moșia mea Criveștii, dela ținut Sucevii, pe care și eu o am baștină dela părinții mei **Toader Bădiliță**, ce au fost Vornic în Suceavă, și fiindcă soțul meu încă au răposat de 12 ani, și am rămas eu stăpânitoare pe această moșie, giumătate de sat Crivești, acum viind la vârstă de bătrâneță, am împărțit în patru părți, adică o parte să să deie fiului meu Mihalachi, al doilea parte să să deie fiului meu Lupului, al treilea parte să să deie fiului meu Kiriak, iar a patra parte am propit-o pentru mine, de pe care îmi trag venitul, și până astăzi îmi stăpânesc crășma și-mi iau dijma dela țărani, și-mi lucrez și boerescul cu câțiva din țărani, și-mi fac și fânațul din partea mea, pentru bucatele mele, și pe urmă partea mea de de moșie oiu da-o cui oiu vrea și care s'a îndatori să-mi facă grijile după moarte, câte s'or cădea, iar celelalte părți să le stăpânească numiții mei fii de mai sus, împărțindu-le după cum îi orânduiesc eu pentru această împărțială, și fiindcă scrisorile aceștii moșii le am dat la fiul meu Lupu, când născuse pricina, în partea moșiei din sus, cu Dumitru și Necula, grecii cari ținea moșia cu anul dela dumnealui, vel Visternic Săndulachi Sturza, și am mers la Eși, la dumnealui, cu scrisorile, de s'au îndreptat, și de atunci au rămas scrisorile tot la fiul meu Lupu, și când ș-or măsura moșia de ș-or împărți părțile, atunci să-și împartă și scrisorile și să-și facă cu moșia diresuri gospod, ca să-și stăpânească fleștecare partea sa în veci. — 1803 Maiu 10.

Eu Cosma, dascalu de biserică ot Crivești, am scris, cu zisa dumisale giupânesei **Ilena Borșoae**, și pentru credință am iscălit.
— Cosma Dascalu.

Eriu Neculai, preotul de biserică și duhovnic m'am întâmpnat la această împărțială ce au făcut dumneei giupâneasa **Ilena Borșoae** de buna voia dumisale, trăind în vieață și pentru credință am iscălit. — Eriu Neculai.

Și mergând eu în gios, mi s'au întâmplat masul aici la Bădeliță, și din gura dumisale giupănesei **Ilenii Borș** toate le am auzit cum s'au întâmplat, și adevărul s'au scris după cum a voit dumneei, pentru care cetindu-l eu înaintea dumisale, au zis că așa este întru adevăr; și sânt și eu ca martur la această învoială, care spre credință am iscălit. — 803 săpt. 20. Ioniță Tacu“.

Ileana Borș, fata lui Toader Bădeliță, a murit înainte de 1809, când se dă o carte a Divanului, asupra unei pricini ivite între moștenitorii Ilenii, pentru stăpânirea a jumătate de sat Criveștii. Din această carte se vede că Ileana Borș, prin dieata ce a făcut în 1804 August 6, a dăruit fiului ei **Kiriak Borș**, cea a patra parte ce-și oprise pentru dânsa:

„Între clironomii Ilenii, fata lui Toader **Bădeliță**, ce au fost Vornic de Suceavă, pe care au ținut-o **Ilie Borș**, anume: Mihalachi Borș (din partea căruia s'au arătat vechiul fiul său Iordachi), Lupul, ce au murit, din partea căruia este fiul său Panaite, și Kiriak Borș, Pitar, frate cu Mihalachi și Lupul, fiii Ilenii, și a lui Ilie Borș, fiind pricină și neînvoire la stăpânirea a giumătate de sat, anume Criveștii, ce li au rămas dela pomenita maica lor Ileana.... la înfățișarea ce au avut înaintea Divanului, scos-au Pitarul Kiriak Borș și dieata micii sale Ilenii Borșoae, ce este din 1804 avgust 6, adevărită și de alți marturi: Pah. Constandin Feștilă, i Stolnic Șarban, i Medelnicer Neculai Pascal, i Medelnicer Gheorghe Dimitriu și Constandin Isăcescul, prin care așa arată, „precum această giumătate de sat Criveștii, ce au avut-o și ea baștină dela părinții săi **Toader Bădeliță**, au împărțit-o în patru părți.... iar o a patra parte a oprit pentru dânsa, de pe care și-au tras și venitul până în ziua aceea, iar de atunci înainte au dăruit și partea ei, cât i se face, fiului ei Kiriak, ca să-i fie de veci, fiindcă i-au purtat de grijă, cu toate cele trebuincioase, dela moartea ei până atunci, și încă s'au îndatorit cu aceeaș purtare de grijă trăind în viață, și după sfârșitul ei, să-i facă grijile obișnuite...“

Cartea Divanului, cu data de 5 Maiu 1809, confirmă testamentul Ilenii Borș.

La 14 Maiu 1809, Divanul însărcinează pe Sulgerul Constandin Ureche să aducă la îndeplinire hotărîrea aceasta, și Sulgerul Ureche, la 29 Iulie 1809, înaintează Divanului lucrarea ce a făcut.

Pe atunci, parcă judecățile mergeau ceva mai repede decât în zilele noastre de civilizație . . .

Altă fată a Vornicului Toader Bădeliță, anume **Ita**, a fost măritată, cu **Ioniță Măță**, și i-a dat zestre moșia Coșugeni, în ținutul Hârlăului. Ita a avut doi fii: Pavel și Dumitrache, și fiii acestora, prin 1821, trăiau în Basarabia . . .

Documentul următor lămurește aceasta:

„Dumneaei cumnata **Ileana Pităreasa**, soția răposatului fratelui meu **Kiriiaku Borșu**, având trebuință în Basarabia, peste Prut, unde întâlnindu-se cu niște strănepoți a unei surori a maică-mea, anume **Ita**, ce au ținut-o un **Ioniță Măță**, și acum găsind pe cumnata Ileana peste Prut, ar fi tras-o cu cuvânt că ar fi având și ei parte de moșie aice, unde avem noi, în moșia Criveștii, ce ni au rămas dela părintele nostru, **Ilie Borș**, ce au avut-o zestre de pe maica mea, dela moșul meu **Toader Bădeliță**, Vornic de Suceavă, pentru care eu așa știu: că moșul nostru, Vornicul **Toader Bădeliță** trei fete au avut, și fieștecare au eșit cu zestrea sa. Bunei acestor nepoți, adică **Itei**, i-au dat o moșie Coșugeni, în ținutul Hârlăului, care în urmă, după ce au murit **Ioniță Măță**, feciorii ei, adică verii mei **Pavăl** și **Dumitrachi**, tatăl acestor ce se acolesc de noi, au vândut-o dumisale Vornicului **Neculai Balos**, cu șapte mii lei, care această moșie zestre o avea moșul **Ioniță Măță** dela moșul **Bădeliță**, și în zădar se acolesc de noi, căci ei niciun amestec cu noi nu au, vânzându-i moșia de zestre ce au avut, precum mai sus se arată, că și tatăl meu și maica mea, în viață cât au fost, cum și noi, n'am văzut pe nimeni ivindu-se ca să-i supere, căci dela părinții mei am auzit că fieștecare și-au luat părțile sale, și așa știu și adeverez cu a mea iscălitură. — 1821 Mart. 1 **Mihalachi Borș**.”

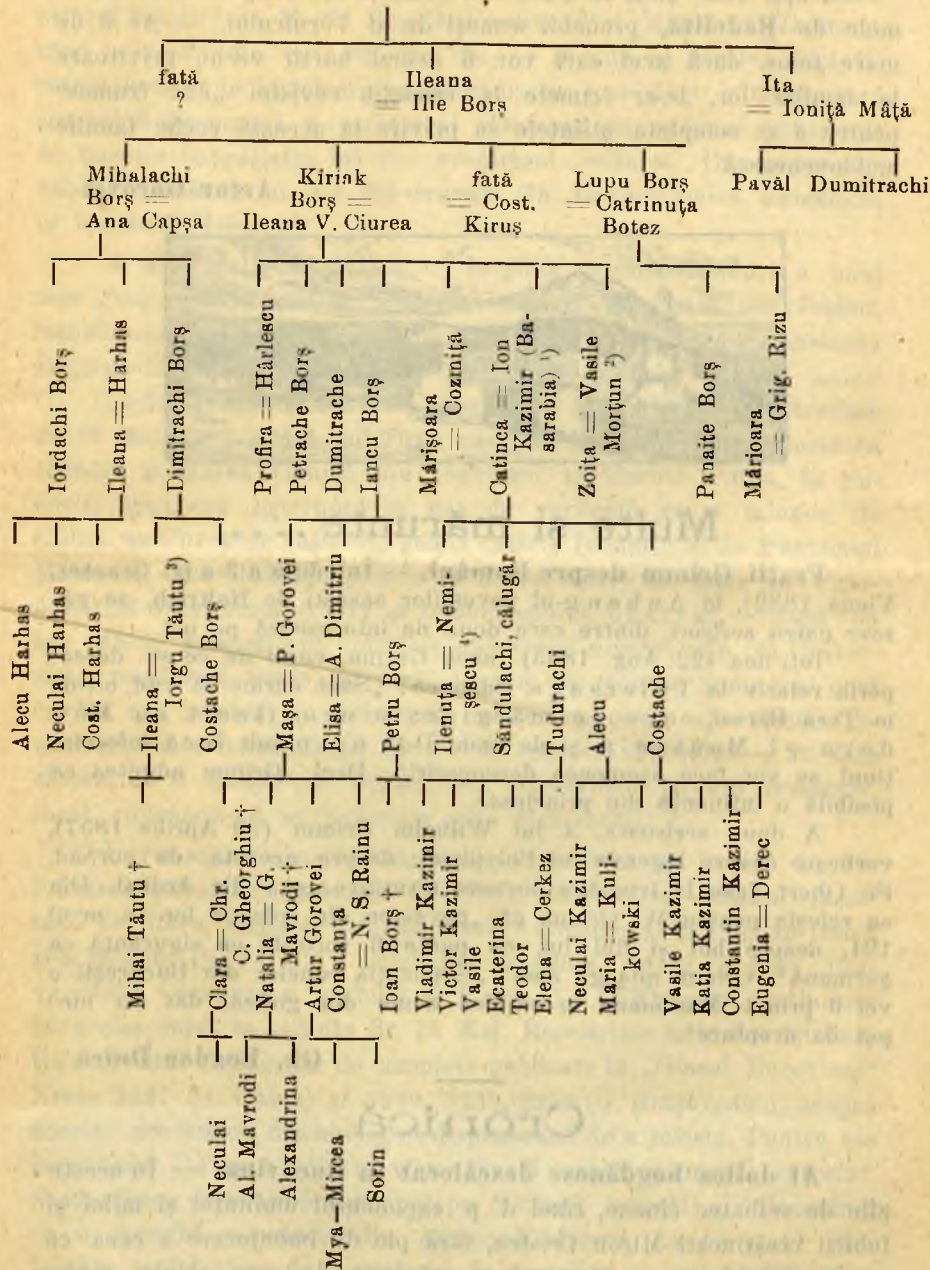
Aceste mai sus arătate le am auzit și noi, feciorii și nepoții, și ne am iscălit:

Lupu Borș, Dumitrachi Borș, Vasile Borș“.

Pe cea de a treia fiică a lui Toader Bădeliță, nu se știe cum a chemat-o.

Genealogia lui **Toader Bădeliță**, după documentele pe care le posed, se cuprinde în următorul tablou:

Toader Bădeliță

După câte știu, în Bucovina sunt și astăzi persoane cu numele de **Bădeliță**, probabil urmași de ai Vornicului. — Ar fi de mare folos, dacă acei cari vor fi având hârtii vechi, privitoare la familia lor, le-ar trimite la redacția revistei „Făt frumos” pentru a se completa științele cu privire la această veche familie moldovenească.

Artur Gorovei

Multe și mărunte

Frații Grimm despre Români. — În ediția a 3-a (C. Graeser, Viena 1882), în *Anhang-ul* poveștilor săsești de Haltrich, se găsesc patru scrisori, dintre care două ne interesează pe noi.

Într-una (22 Aug. 1855) Iacob Grimm, vesel de ce se descoperia relativ la *Thiersage*, adăogea: „Sânt curios să văd, ori de în *Tara Bârsei*, care se mărginește nemijlocit cu *Moldova* și *Muntenia*, și de unde D-ta n'ai primit încă informațiuni, se vor face asemenea descoperiri”. Deci: Grimm admitea ca posibilă o influență din principate.

A doua scrisoare, a lui Wilhelm Grimm (29 Aprilie 1857), vorbește despre legenda lui Polyphem; despre aceasta, de curând, Fr. Obert dase la iveală o poveste românească din Ardeal. Din ea reieșea pentru W. Grimm că „povestea din colecția lor cu nr-ul 191, despre hoț și fiul lui, nu poate fi socotită cu siguranță ca germană”. Grimm adaogea apoi: „Explicația runelor din București o vei fi primit. Massmann le explică acum din gotică, dar eu nu-i pot da dreptate”.

Gh. Bogdan-Duică

Cronică

Al doilea bogdănesc descălecat în Bucovina. — În aceste zile de selbatec cinism, când d. p. exponentul umilinței și milei și iubirii creștinești Miron Cristea, fără pic de îmbujorare a ceea ce se cheamă obraz, a făcut minunatul gest de care chiuiе greco-catolicimea noastră, când apoi, iarăși d. p., la primăria Cernăuțului

s'a cocoțat (din nou!) „omul“ înfierat pentru necinste în „Monitorul Oficial“ de M. Sa Regele Ferdinand și Ministrul Mărzescu, când apoi etc. etc. etc. etc. etc. — în zile ca acestea deci, li-manul nostru de înțrămare și nădejde în mai bine rămâne țara cea plină de lumină a culturii. Deaceea cu sufletul înfrigorat de bucurie îmbrățișăm tot ce-i eveniment cultural. Dar-mi-te sărbători ca cele ce ni le-a dat deunăzi Gh. Bogdan-Duică, descălecat în leagănul Moldovei!

A descins (la 12 Mai a. c.) în plina cumună de flori a unui ales grup de profesori și studenți-studenți din gara Cernăuților, întovărășit de distinsa d-sale tovarășă, Doamna profesoară Constanța Bogdan-Duică. După un amplu prolog, în care ca un alt Anteu Gh. Bogdan-Duică își revizuiă osmosa cu Bucovina sa, trecând (la 13 Mai), prin toată înflorirea unui darnic Mai, peste pitoreasca Hlinită, la Marea Tainită din cuprinsul mănăstirii Putna, la Sucevița apoi, cea așternută în pat de verdeață ca o minune de chilim moldovenesc ieșit din mâna cutărei Domnițe și la Panteonul Moldovei, dela Rădăuți, pentru ca numai astfel să intre în Czer-nowitzul recalcitrantei lor și tembelismului nostru, — după un așa prolog, spărgătorul zidurilor chinezești dintre cele 4 Universități românești, venia să facă dovada că, pentru spunerea unui cuvânt mai solemn din cele mai înalte amvonuri ale minții românești, nu e numai decât nevoie de crainicii Apusului — în fața căroră, de o bucată de vreme, ne prosternem cu așa temenele, încât, ridicându-ne, ne pomenim gata înșalvarați!

Într-o sărbătorească inaugurare (care deci ne scutia de îmbrăcarea șalvarilor), deschisă de d-l D. Marmelinc, decanul facultății de litere, maistrul istoriei literare românești Gh. Bogdan-Duică și-a început (la 14 Mai) ciclul de conferințe ținute în Aula Universității Cernăuțene, vorbind d. Poetul I. Barac și continuând cu acelaș subiect în ședința de 15 Mai. Rapoartele atât de substanțiale și chiar stenografic de complete publicate în „Glasul Bucovinei“ Nrele 3227 (S. Găina) și 3229, 3230, 3232 (G. Brașoveanu) asupra acestor academice discursuri, ne dispensează de a insista. Pentru ele merituosul Glas al Bucovinei va fi orcând și orunde cercetat. Studentimea îi ovaționează apoi pe distinșii oaspeți ai Bucovinei cu o superbă serenadă din cântece-Eminescu. La 16 și 17 Mai lecțiile, iarăși pline de noutate și de vestejire a superficialităților debitate până acum, despre Poetul C. Conachi, lecții pu-

blicate în acest „Făt-Frumos“ (1930 Nr. 2 și 3). Dar tinereasca energie a acestui Bogdan mai mobiliza, după a doua conferință Conachi, în același 17 Mai, intelectualitatea Cernăuțeană la un majestuos Festival Eminescu în Teatrul Național din Cernăuți, unde printre recitățile-Eminescu, datorite societărilor aceleiași teatru At. Mitric și Naie Bulandra, printre cântecele-Eminescu zise de reputata Octavia Lupu-Morariu și corurile dirijate de d-l Teodor Vasilache, El ne-a evocat determinantul eveniment care fu în viața lui Eminescu Veronica Micle (Muza lui Eminescu) vezi, iarăși „Glasul Bucovinei“, Nr. 3231. O prietenească agapă, spontan venită întru sărbătorirea năvalnicului povestitor „a ceea ce e bine să știm pentru înțelegerea lui Eminescu“, încheia bogatul program al acestei zile de 17 Mai. A doua zi, Duminecă! Zi de răgaz pentru ceilalți, deci zi de îndoită faptă pentru Dânsul. Un ager iurăș la Hotin! Înzădar Prutul lui Krakalia și Dutczak își revărsase toate apele pentru a stăvili năvala Lui. Pe ultimul pod rămas în picioare — cel al drumului de fier — a trecut înainte voința de fier! Și cât or fi și-or trăi n'or să uite masivii Hotineni, cu lacrimi cât boalele de mazere în obraz*), fulgerarea cu care i-a înfierat cel mai aprig apostol al panromânismului! Ca un steag implântat în țărmul Nistrului a statut Gh. Bogdan-Duică în acest cel mai primejduit hotar al României. Zice cronicarul din „Glasul Bucovinei“ (Nr. 3277): „a cuvântat despre Ideea de unitate națională, și'n semnul adevărului istoric (accentuând că ideea aceasta, nu din Ardealul multor presupții, ci din „Țară“, din centrul de gravitație București, a pornit) dar și'n semnul străjuirilor noastre dela Nistru . . . Adevărată sărbătoare a sufletului românesc, în care corul societății „Freanătul“ cu profund-impresionantul imn festiv al Hotinului Noi paza națiunii la Nistru să fim și sufletul neamului nostru, completa atmosfera de mister religios al acestui iurăș românesc, țîșnit spontan în coasta Nistrului“. La 19 Mai un emoționant bun-rămas spus Basarabiei și înapoiere la Cernăuți unde lumea lua cu asalt Universitatea pentru a asculta povestea lui Alecsandri în Bucovina la 1848, spusă cu un șart și o (desăvârșit nouă) documentare, pe care numai biograful mereu-scomonitor al lui Alecsandri a putea da. Cu o versiune, academică, dar nu mai puțin fulgeră-

*) „Răgeau ca boii“ — ne mărturisește, confidențial, un cineva fost la fața locului.

toare, a conferinței despre Ideea de unitate națională, Cuceritorul — Cuceritor în semnul culturii și virtualității noastre de rasă — își lua (la 20 Mai) rămas-bun dela lumea care începuse a se simți acasă în incinta Almei Mater Cernăuțene. Seara la „comersul“(!) societății studentești „Dacia“ (într'un timp studenții români din „Junimea“ încercaseră să înlocuiască stârpenia comersurilor cu șezători neaoș-românești!) — marele Dascăl, cu dărnicia din pragul plecării, mai împrăstia încă odată fărâme de aur . . . În ziua de

Gh. Bogdan-Duică la Nistru (18/5 1930)

Constantin și Elena (21 Mai) ia drumul Sucevii pentru a poposi aici cu o conferință despre Poezia Veronicei Micle. „A vorbit așa cum l-am auzit și la Cernăuți: fără poză, fără „retorică“, simplu, limpede, substanțial și spiritual“ vrea să ne informeze cronicarul din „Glasul Bucovinei“ Nr. 3235, dar noi mai știm că întreg auditoriul a vibrat profund de cutare generoasă și resemnată și îndoliată chemare a poetei care și dincolo de hotarele morții l-a cerut pe Luceafărul poeziei românești . . . Cu un gest la fel ca

cel de bunăvenire, Bogdan-Duică își lua apoi rămas bun dela Bucovina, vizitând în 22 Mai comoara arhitecturală dela Mănăstirea Dragomirna. La 23 a lunii Mai pornia din gara Burdujenilor, zorit de alte chemări, de alte fapte . . . (Oficialitatea — oficilitatea zilelor noastre — n'a spurcat cu nici o atenție aceste sărbători!).

Sânzienii Sucevii. — Niciodată, nici chiar în răstriaștea războiului, Sânzienii n'au adunat atât de puțin norod ca anul acesta! Motivul?: 1) Bunăstarea generală din zilele cărmuirii noastre și naționaliste (Krakalia-Dutczak!..) și țărăniște (zdrențele de țolince vândute la tobă pentru împlinirea birului!..); 2) Osârdia oficialității! Anii trecuți îl vedeai în urma raclei Sfântului, asudând de-a-valma cu poporul, pe Ministrul I. Nistor, pe T. Sauciuc-Săveanu (Aud, d-le Crudu?)... În fruntea celor cu odăjdii pășia mitropolitul Nectarie... Să zicem că Mitropolitul Bucovinei trebuia să participe la cutare congres bisericesc dela Londra. Dar ceilalți capi încoronați ai bisericii noastre? Ori racla aceasta cuprinde numai un sfânt... regional? Nu moaștele unui Erou, mort năprasnic pentru Credința sa?! E sau nu e sfânt acest Ioan cel nou, dela Cetatea-Albă și dela Suceava? Avem vre-o 5 chiriarhi ortodocși și un patriarh peste ei, sau nu-i avem? Să cerem poate concursul greco-catolic, care de sigur ni s'ar da?... Iată întrebări, al căror parțial răspuns ți s'a arătat în vis cel puțin: Se făcea că alaiul procesiunii Sf. Ioan fremăta ca valurile mării de atâta duium de norod. Mic și mare, tânăr și bătrân se nghesuia să-l vadă pe purtătorul raclei sfinte: un frumos moșneag cu barbă de patriarh, care, el singur, ducea în cărcă sicriul. Ciudată minune! Cu atât mai ciudată că pe raclă scria cu slove de foc: „Pensioară de înalt regent“! — Ciudată comoară purta în cărcă acel frumos moșneag cu barbă albă de Patriarh!...

Adevărată iubire creștinească! — Primit următoarea adresă: „Onorată redacție, Devremece amintiați deunăzi de cutare pilduitoare faptă a P. C. Sale Arhimandritului staurofor Pancratie Sidorovici dela Mănăstirea Sf. Ioan, Suceava, vreau să vă mai împărtășesc și să dan, odată, în vileag o altă faptă a aceluiaș adevărat monah și ucenic al lui Hristos. Mă gândesc eu, cu mintea mea de om nevoieș și ticălos pensionar al României-Mari, că, mai

ales în zilele noastre ¹⁾, pildele acestea sânt binevenite și pot fi balsam alinător..., iar pentru cei scăzuți în credință, izvor de înțărare și nouă ridicare cătră limanul legii lui Hristos Drept care rog să se știe că la iarnă (1931) or fi 10 ani de când (din 1921!), an de an, iarnă de iarnă, ograda mănăstirii Sf. Ioan este locul unor duioase fapte de iubire a aproapelui. An de an s'au împărțit și se împart aice **gratis** (=gratuit) câte 100 m. st. (12 ¹/₂ stânjeni) de lemne tuturor săracilor și nevoieșilor din ținutul Sucevii. Ba știm că cu bine-întărită diată Păr. Pancratie a hotărît ca și după săvârșirea sa din viață această mare milostenie să nu ostoiască în vecii vecilor, amin, hrănită fiind dintr'un anume fond, înjghebat de S. Sa Păr. Pancratie. Care lucru e bine să-l știți și d-voastră, d-lor ridactori dela Făt-frumos, și toată obștea. Târgu-Sucevii în 8 Cireșariu 1930, eu cetățeanul Porfir Ciudin“.

Simulacrul bacalaureatului! — După ce deci, de dragul cutărui imbecil nepot ²⁾ al cutărui și mai imbecil subsecretar de stat Gafeneu, bacalaureatul Sucevii a trebuit cu nepusa'n masă mutat la Folticeni, după ce apoi în locul cutărui profesor de română dela Suceava s'a comandat ³⁾, direct dela București, o profesoară (!) [probabil fostă bonă sau franțuzoaică a „nepotului“, de nu, poate, chiar nepoată a lui I. Maniu] pentru examenul din română, — bacalaureatul Folticenean s'a desfășurat ideal de euritmîc cu chestiuni ca acestea la limba română: Ce știi d-ta despre Codicele Voronețean?; Ce știi d-ta d. Miron Costin?; Ce știi d-ta d. Eminescu?; Dar despre genul liric știi ceva? — Încât acest bacalaureat din preajma... bălciului de Sânt-Ilie a putut întrece chiar și faimosul bacalaureat prezidat (anul acesta) la Cernăuți de celebrul ⁴⁾ Popescu-Spineni profesor de drept (!) roman (care, după gramatica dreptului roman, declină o c u l u m, -i, o c u l a, -o r u m și conjugă potebam, potebas, potebat...) și examinator (!), la bacalaureat (!!)) pentru limba și literatura latină!!!

¹⁾ .. de pensionare a „inalților“ regenți!... (Nota Redacției).

²⁾ Ne vom sili s'o descoperim această scumpă odraslă gafenciană pentru a o putea urmări în toate ascensiunile ei: Parcă-l vezi director general în minister!...

³⁾ O similară bruscă schimbare a profesorului examinator la română, (I. M.) s'a făcut la Cernăuți, schimbare, care însă, din vajnice motive, n'o regretăm!

⁴⁾ Autorul neuitatului dicton juridic (de care s'a sesizat și d-l P. Șeicaru) „Fetele la bucatărie, nu la bacalaureat!“ (vezi „Făt-frumos 1929, 166)!

Bâlciul dela Folticeni (Dialog lămuritor a multe lucruri nelămurite). — Allò, allò, aice secretar general dela comerț și industrie Gafencu. — Allò, să trăiți! Să trăiți Eccelență! Aice primarul Folticeni. — D-le primar, care va să zică bâlciul nostru dela Fălticeni, celebrul nostru iarmaroc de Sânt-Ilie se află în continuă decadență? — Trăiți! Ordonăți Eccelență, chiar așa, chiar așa! — Bine, și d-ta ce remedură recomanzi? — Trăiți! Ordonăți Eccelență! — Bravo! Atunci, uite dragă, ce m'am gândit? Mutăm bacalaureatul dela Suceava la Fălticeni, și, dăm... mai mult aspect... bâlciului, ... asta.., vream să zic orașului... Apoi..., celelalte se lămuresc ele dela sine.. - Bunătatea d-voastră, Eccelență! Ați fost totdeauna ca un părinte pentru municipiul nostru... —

Muzeul Fălticenilor. — Duminecă 22 Iunie a. c. s'a inaugurat la Folticeni, în propriul său palat, acel Muzeu al Fălticenilor de care chiar capitala României ar putea fi orcând geloasă. Și iată cum, iarăși, omul a sfințit locul, și cum un singur ins, devotatul profesor V. Ciurea, izbuteste să înfăptuiască ceea ce zeci de oficialități nu pot face!

† **Serafim Ionescu.** — S'a stins (în 29 Iunie, ora 11 a. m.) la Folticeni un scump om de bine. Învățător, institutor, revizor și inspector școlar, — 35 de ani, Serafim Ionescu a fost un nepregătit ostaș al muncii culturale. Ne-a dat prețioase cărți didactice (între cari Dicționarul geografic al județului Suceava, premiat de Regele Carol) și 24 piese de „teatru popular școlăresc și de familie“. Rostul harnicei lui vieți ni l-a lămurit cu temeinicie d. Victor Morariu în „Glasul Bucovinei“ a. c. Nr. 3256.

Duelul Tzigara-Samurcaș — N. Iorga. — ... S'a încheiat — cum era de așteptat — cu câștig de cauză pentru omul de reală și sobră știință Tzigara-Samurcaș, cu toate răscrăcăările „Universului“ (Tzigara-Samurcaș nu e liberal!) și băiețandrilor cu și fără de barbă.

Leca Morariu

Reclama poate ajunge sufletul comerțului !
Dar reclama cu duh e chiar triumful comerțului !

A apărut fascicola 3 din
Buletinul Mihai Eminescu
redactat cu concursul lui
Gh. Bogdan-Duică și G. Ibrăileanu
de *Leca Morariu*
Redacția și administrația : Cernăuți
str. Arh. E. Popovici 4
Abonamentul (achitat anticipativ !):
150 lei pe an !

Români Suceveni
nu treceți alături de chioșcul lui
IOSIF DANILESCU
(din parcul Sucevii)
bogat înzestrat cu mărci, timbre, cărți
poștale (ilustrate), plicuri, hârtie, cre-
ioane, bombonieri, ciocolată, apă ga-
zoasă, limonată, etc.

Inserăm numai reclame integral-românești !

D-lui Gyula Moaniu, Blaj (la Argeal). — Ne întrebăm ce va
să zică „integral-românesc“ ? Foarte simplu ! Integral-românesc
= român + creștin + nepolitic !

AVOCAT
PETRE MARCEANU
ILIȘEȘTI (BUCOVINA)

Dacă deci *economiceste* Ovrulul
mi-e dușman și dacă *politicește* ascen-
dența mi este dușman, ce haz mai
are *pretinsul* sentiment de apropiere ?
Gh. Bogdan-Duică, *Bucovina* 1895,
213.

Legătoria de cărți
a Mănăstirii Sf. Ioan,
— Succava —
execută creștinește (ieftin și trainic)
orice lucrări de legătorie !

Cea mai mare și mai bogată asortată în întreaga Bucovină e
Librăria „Ostașul Român“ A. Roșca
Cernăuți, Piața Unirii Nr. 2

Mai ahtiat de o **bună vilegiatură** decât orice
înalt **regent** de **pen** Sioara sa
e acum oricine ! Deaceea pleacă fără greș la celebra stațiune climaterică
SOLCA (BUCOVINA)
unde îl servește foarte bine
BANCA SUCEVEANĂ, SOLCA !

NEPOTUL LUI I. MANIU SĂ FII!...

Și tot nu te poți dispensa de CREMA ELIDA! Antiseptică
— — — — — și perfect igienică! — — — — —

Cereți la administrația revistei

„FĂȚ-FRUMOS“ Suceava, str. Lascar Luția 1
COLECȚII COMPLETE din orice an al revistei!

Cetiți în „Universul“ 1930 No. 153 (din 7 Iulie)

Cronica BUCOVINEI PIERDUTE, adică:

„Un sat pierdut pentru românism : Toporăuții. —
80 familii de coloniști români menite ucrainizării“ !!!

Nici **Bacalaureatul dela Folticeni (1930)**

nu întrece în promptitudine și... cinste... serviciul apicultorului

M. CRISTEA, CARANSEBEȘ

care oferă „miere“ naturală (numai en gros!) în cantități de
câte 150.000 lei la lună!

!! Clinica Dr. O. FERLIEVICI, Suceava !!

Români de pretutindeni,
nu uitați că

Nordul Bucovinei
n'are frontieră!

PROMOVAȚI

Opinia publică nepoliticianistă
răspândind revista indepen-
dentă și integral-românească

„FĂȚ = FRUMOS“

6 6 6 6 6 6

ȘASE ore de limbă ucraineană
pe săptămână în școlile de peste
Prut și NICI O SECUNDA DE
CINSTE într-o primărie de muni-
cipiu al Bucovinei!!!

MIHAI ILNIȚCHI

Coloniale și Bodegă

SUCEAVA

vis-à-vis de tribunal.

Farmacia N. CABA

SUCEAVA

strada Regele Ferdinand
Farmacie de elită—foarte
modern înzestrată.

Restaurantul TRAIAN

Ana și Traian Pauliuc

SUCEAVA

vis-à-vis de tribunal.

Restanțierii revistei „Făt-Frumos“ vor răspunde pentru neplata abona-
mentelor în fața barei justiciare! Frate ca frate, dar brânza-i pe bani!

FĂT-FRUMOS

Revistă de Literatură — Artă — Știință — Viață socială

Redacția și administrația: SUCEAVĂ str. Lascar Luția Nr. 1

Țare (rar dar temeinic): tot la două luni

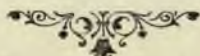
ABONAMENTUL (achitat anticipativ !)

În Țară: 200 lei pe an

În Străinătate: 500 lei pe an

CUPRINSUL:

Victor Morariu	Gh. Bogdan-Duică, îndrumător literar al Bucovinei (1893-1894)
Gh. Bogdan-Duică	Despre C. Conachi (Nurul în poezie și teorie)
Leca Morariu	Gh. Bogdan-Duică
Gh. Bogdan-Duică	Frângurele (Spicui)
Constantin Morariu și Grigori Halip	Scrisori inedite (din 1894) către Bogdan-Duică
C. B.	Gh. Bogdan-Duică (Note bio- grafice)
Gh. Bogdan-Duică	Ucrainenii! . . (Spicui)
Delavrancea	Scrisoare inedită (1894) către Bogdan-Duică
Leca Morariu	Lui Bogdan-Duică (Salut festiv)
Ț. Gorovei	Toader Bădeliță, Vornic de Suceava (Sfârșit)
Gh. Bogdan-Duică	Multe și mărunte . . .
Leca Morariu	Cronică

Bibliografie

A apărut buletinul

MIHAI EMINESCU

Lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu

redactate cu concursul lui

GH. BOGDAN-DUICĂ și G. IBRĂILEANU
de LECA MORARIU

Cernăuți An. I 1930 fascic. a 2-a.

Cuprinsul: Gh. Bogdan-Duică, Omul și poetul; Gh. Bogdan-Duică, Eminescu și „Germanii”; Leca Morariu, Eminescu (Note pentru o monografie): Cap. VII Elev (cu 2 ilustrații); Gh. Bogdan-Duică, Influențe literare la Eminescu; Gh. Bogdan-Duică, Biografice; Lucian Predescu, Ipoteștii și tatăl lui Eminescu (documente inedite); Gh. Bogdan-Duică, Varia; Leca Morariu, Multe și mărunte...

Redacția și administrația: Cernăuți, str. Arh E Popovici 4
Apare în 3—4 fascicule pe an. — Abonamentul 150 lei pe an.
Se desface numai în abonament! — Nu face schimb cu nici o publicație periodică!

*Leca Morariu, Pe marginea cărților II: Olteneasca lui N. Ploșor;
Istoromâna lui Weigand; Jeioanta lui A. Glavina, Cernăuți 1929
Erast Hostiuc, Istoricul fostei mănăstiri de maici din Pătrăuți pe
Suceava, Cernăuți 1929.*

Cezar Petrescu, Simfonia fantastică (roman), București.

*I. L. Caragiale, Una lettera smarrita, trad. dal romene di C.
Isopescu e A. Silvestri Giorgi, Perugia-Venezia*

Claudio Isopescu, Il poeta Giorgio Asachi in Italia, Livornò 1930 (VIII).

A apărut: **Victor Morariu**

Călăuza istorică a orașului Suceava

Ediția a 2-a, revăzută și amplificată Cernăuți, „Glasul Bucovinei” 1930

Prețul **38** Lei.